

Реалізація процесу формування умінь самоорганізації як необхідна умова освітнього впливу

У статті описуються рівні розвитку умінь самоорганізації, пояснюються етапи формування умінь самоорганізації у студентів закладів вищої освіти. З метою покращення процесу формування умінь самоорганізації запропоновано внесення певних змін до освітнього процесу.

Ключові слова: *уміння самоорганізації, рівень сформованості самоорганізаційних умінь.*

Key words: *self-organization skills, level of self-organization.*

Сучасний освітній процес у вищому навчальному закладі має на меті розвиток всебічно розвиненої особистості, здатної вирішувати питання, пов'язані з професійним та побутовим оточенням. Досягнення цієї мети неможливе без сформованих умінь самоорганізації.

Високий загальний рівень самоорганізації свідчить про автономність людини в організації власного життя, його здатності самостійно і усвідомлено ставити цілі, аналізувати ситуацію, моделювати роботу з досягнення поставленої мети, виділяти критерії її оцінки й контролювати хід виконання як проміжних, так і кінцевих результатів діяльності, адекватно і оперативно реагувати на будь-які зміни. Чим вище рівень самоорганізації, тим легше людина опановує нові види діяльності, впевненіше почувається в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше її успіхи в різних сферах життя.

Перш за все, педагогу необхідно пам'ятати, що формування умінь самоорганізації – це процес, що пов'язаний з тривалим часовим інтервалом та в своєму розвитку проходить декілька етапів. Логіка переходу від одного етапу до іншого має виражатися в переході управлінських функцій освітньою діяльністю студента з боку викладача до домінування цих функцій у самих

студентів, тобто необхідно здійснювати поступовий перехід від зовнішнього управління до самоуправління [3].

Розглянемо етапи формування умінь самоорганізації.

На першому етапі (орієнтуючий) студентам пропонуються дидактичні матеріали з жорстким алгоритмом виконання навчальних завдань. Жорсткий алгоритм являє собою фіксовану послідовність дій: мета діяльності, прогнозування результатів діяльності, планування діяльності, проектування діяльності, контроль та оцінка, корегування результатів. Лише чітке, послідовне виконання цих дій призводить до отримання конкретного очікуваного результату діяльності. Невиконання одного або декількох з компонентів алгоритму призводить до неможливості виконання висунутої мети [2].

Такий алгоритм вимагає від педагога жорсткого регулювання процесу виконання студентами кожного компоненту діяльності за допомогою особистісної або опосередкованої взаємодії. Педагог постійно контролює, оцінює, корегує, коментує діяльність студентів та змушує їх здійснювати рефлексію своєї діяльності.

На другому етапі – основному (навчальному) – студентам пропонуються дидактичні матеріали з напівжорстким алгоритмом виконання завдань. Особливістю такого алгоритму є можливість вибору варіантів дій. Особливе значення тут мають варіанти цілей та завдань діяльності, способів досягнення поставлених цілей, оцінки ступеня труднощів та критеріїв оцінювання результатів діяльності. Це алгоритм, який дозволяє здійснити відбір найбільш цікавих, особистісно та професійно значущих завдань, дій, операцій. Такий алгоритм є домінуючим у позааудиторній роботі студентів. Основними характеристиками такого алгоритму є такі: відсутність поетапного управління з боку викладача, готовність студентів нести відповідальність за свій вибір, готовність взаємодіяти з педагогом та іншими студентами для обговорення процесу та результатів діяльності. Коли зростає рівень усвідомлення діяльності та аналізу управління нею, що поєднується з

контролем з боку педагога та з постійним практичним випробовуванням своїх можливостей, студент поступово намагається зробити свою участь у процесі регуляції більш вільним та ефективним.

На третьому етапі (підсумковому) студентам пропонується дидактичні матеріали з гнучким алгоритмом виконання навчальних завдань. Особливістю такого алгоритму є свобода вибору, що переважає у поза аудиторній роботі магістрантів. Це пояснюється тим, що магістранти знаходяться на більш високому рівні мотивації, готовності до регуляції та показують більш високий рівень сформованості умінь самоорганізації. Відповідно у такому випадку основними напрямками діяльності педагога є: цільова спрямованість запропонованих завдань, індивідуальна допомога в усуненні труднощів, консультаційна підтримка. Іншими словами, від педагога вимагається уточнення, стимулювання та корекція у питаннях проблемного характеру.

Запропонований алгоритм дій пов'язаний з високим рівнем самостійності студентів, відповідальності, ініціативності, усвідомлення дій та кінцевого результату, процесу його досягнення. Виявлення свободи тут визначається не лише у виборі місця й часу діяльності, але й у відборі теми, джерел знань, способів діяльності й контролю, шляхів оволодіння знаннями та вміннями, траєкторії руху під час виконання завдань. Таким чином, головним завданням педагога є управління свободою діяльності студентів, тобто створення таких умов які дозволяють студентові зробити правильний вибір, прийняти правильне рішення, що відповідає його особистим інтересам, цілям, завданням, разом з освітніми цілями та завданнями, що були висунуті викладачем. Так відбувається активне залучення студента процес самоуправління, коли студент стає суб'єктом управління своєю діяльністю.

Враховуючи вищенаведені етапи та для реалізації процесу формування умінь самоорганізації у сучасному освітньому середовищі вважаємо за необхідне внесення певних змін з метою покращення процесу формування умінь самоорганізації [1]:

1. Мотивацією освітньої діяльності студентів має стати прагнення особистості до саморозвитку, самореалізації в професійній діяльності, самоосвіти в аспекті професійної компетентності спеціаліста.

2. Освітня дальність студентів має бути організована з урахуванням алгоритму формування умінь самоорганізації. При цьому, оперуючи вміннями самоорганізації, не слід виділяти їх з природнього процесу діяльності, необхідно лише акцентувати увагу на окремі дії з метою їх самоаналізу, самосвідомості та самокорекції.

3. Зміст зазначених умінь самоорганізації має розкриватися студентами під час виконання дії у процесі їхньої діяльності, що дозволить усвідомити інваріантність процесу самоорганізації та його незалежність від предметного змісту навчальних завдань.

4. Предметом спеціального засвоєння студентів має стати знання про цілі та завдання виконуваної діяльності, про прогнозування результату діяльності, про план навчального завдання та його виконання, про критерії оцінювання, види контролю та оцінки, внесенні корективів та про компетентний зміст умінь самоорганізації.

5. Змістовним забезпеченням процесу формування умінь самоорганізації у студентів у рамках аудиторних занять мають стати спеціальні методичні прийоми, що реалізуються у контексті педагогічної підтримки. Мова йде про те, що система педагогічної підтримки має представляти собою єдність психолого-педагогічної підтримки (орієнтована на мотивацію студентів та полягає в обґрунтуванні цілей та завдань діяльності, поясненні сутності завдань та їх значущості в професійній педагогічній діяльності, демонстрації конкретних прикладів, зразків з детальним аналізом) та інформаційно-технологічної підтримки студентів (представлення довідкової інформації, методичних рекомендацій та підказок, практичних рекомендацій щодо виконання завдань). Система педагогічної

підтримки доповнює запропоновані викладачем дидактичні матеріали та диференціюється для кожного студента з урахуванням рівня сформованості мотивації та умінь самоорганізації.

6. Змістовим забезпеченням процесу формування умінь самоорганізації у студентів мають стати спеціальні методичні прийоми, що реалізуються у контексті спроектованих дидактичних матеріалів. Це такі матеріали, що включають опис цілей та завдань навчального завдання, формулювання навчального завдання та очікуваних результатів діяльності разом з додатковими вказівками щодо значущості виконання завдання у процесі професійного становлення.

7. Основу цих матеріалів складає алгоритм формування умінь самоорганізації, що включає алгоритм представлення навчального завдання (реалізація мотиваційно-цільового компоненту навчального завдання, демонстрація зразків та прикладів, методичні рекомендації та підказки, критерії оцінювання, самоаналіз отриманих результатів) та алгоритм виконання навчального завдання (мета діяльності, прогнозування, планування, проектування, контроль, оцінка та корекція результатів).

8. Взаємодія учасників освітнього процесу має носити характер співробітництва, пріоритетним має бути система суб'єкт-суб'єктних відносин, що побудовані на рефлексивній основі.

9. Процес формування умінь самоорганізації має бути невід'ємним від діагностичних процедур, що виконує викладач, з їх подальшим аналізом та оцінювання з боку студента.

Очевидно, що добре організована особистість швидше, раціональніше, та більш економно з точки зору витраченого часу вирішує висунуті завдання, більш ефективно долає труднощі та активніше виявляє ініціативу та творчі здібності. Але необхідно враховувати, що шлях становлення самоорганізованої особистості бере початок на першому етапі освітнього процесу та вимагає спеціальної організації навчального процесу, урахування

особистісних якостей студента та активної участі спеціалістів (викладачів, методистів та ін.)

Список використаних джерел

1. Ишков А. Д. Влияние структуры процесса самоорганизации на успешность учебной деятельности студентов. / А. Д. Ишков [Текст]. Автореферат дисс...канд. психол. наук. – М., 2004. – 200 с.
2. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. – 307 с.
3. Kelso, J. A. S. Dynamic Patterns. The Self-organization of Brain and Behavior / J. A. S. Kelso Cambridge (MA): The MIT Press, 1995. – 161 p.